

tions which are not smoothed by a moving average procedure, make it difficult to determine what the beginning point signifies, and how far values for 1738 can be used for purposes of comparison (as is done in Lindblad's choice of three sample years, 1738, 1765 and 1792).

The most successful part of this book lies in its illustration in detail of how the Dutch staple market failed to sustain itself. But Lindblad's effort to test his hypothesis is less successful. His method for testing is to pose four questions about the trend of the bilateral trade, the relation of trade to the two economies, and the terms of trade between the two countries. Without explanation, Lindblad asserts that a certain answer to these questions will allow acceptance of the hypothesis. I cannot see how the questions could constitute a test of the hypothesis, and I cannot see how they may be taken to do so on the basis of the evidence that Lindblad provides. Moreover, it is my impression that hypothesis testing may lead to rejection but not to acceptance.

I hope that Lindblad will continue this research, and especially that he will take a somewhat different view of the possible implications of the data that he has so carefully gathered. They may be more revealing about the nature of eighteenth-century trade than about divergent growth paths between the two economies, and especially about the structural character of the unquestionable decline of the Dutch staple market.

J.C. Riley

Roland Mortier, Hervé Hasquin, ed., *Etudes sur le XVIIIe siècle*, IX (Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles, 1982, 208 blz., BF560,—, ISBN 2 8004 0790 5).

In dit boek brengt de 'Groupe d'étude du XVIIIe siècle' de eerste resultaten van twee jaar interdisciplinair onderzoek over de adel in de achttiende eeuw in 'België'. In de zeer korte inleiding somt secretaris Hasquin de voornaamste onderzoeksvragen op. Het boek zelf omvat het verslag van een linguïstisch georiënteerd onderzoek, een kunsthistorische studie en een biografie.

In de eerste bijdrage handelt Daniël Droixhe over de houding van adel en burgerij tegenover de nieuwe tijdstroming, de Verlichting, in het prinsbisdom Luik. Hij doet dit door het taalgebruik te onderzoeken in een dozijn processen, waar de privileges van de adellijke klasse met deze van de burgerij in conflict kwamen. Naast deze teksten gebruikt hij ter aanvulling andere primaire bronnen, die bij de respectieve sociale categoriën horen. Hij merkt daarbij terecht op dat het kiezen daarvan een delicate zaak is. Maar we mogen stellen dat zijn eruditie voor een goede selectie gezorgd heeft. Geografisch bevindt al dit bronnenmateriaal zich in het gebied tussen Samber en Maas en het graafschap Looz. Chronologisch betreft het de periode van 1765 tot 1785. Dit stemt ongeveer overeen met de ambtsperiodes van prinsbisschoppen Charles d'Outremont en Velbruck. Alhoewel Droixhe zelf stelt dat deze twee centrale periodes met elkaar contrasteren als de oude wereld en een nieuwe samenleving, maakt hij van deze tegenstelling verder geen gebruik in zijn bespreking. Als eerste begrip verklaart hij hoe in elk proces de ene groep over de andere sprak. Vervolgens gaat hij de invloed van de Verlichting na in de lofwoorden over de prinsbisschop en de begrippen in verband met liefdadigheid. Dan bespreekt hij hoe 'de rede' in het recht gebruikt werd. Tenslotte handelt hij over het taalgebruik in verband met gevoelens, de beheersing en de emoties. Hij besluit dat het christelijk denken blijft overheersen in deze geïmporteerde woordenschat. Alleen als het gaat over fundamentele her-

vormingen is er daarin eventueel variatie. Bij de aristocratie vindt men geen andere politieke ideeën dan de algemene, anti-religieuze. Taal en denken zijn zwakke imitaties van het Franse voorbeeld. Men zal hier tevergeefs al zoeken naar begrippen als gelijkheid en broederlijkheid. Zijn bibliografie bevat alle gebruikte bronnen en literatuur.

In de tweede bijdrage bespreekt Marie Fredericq-Lilar uitvoerig een prachtig herenhuis uit het achttiende eeuw, het zogenaamde 'Hotel d'Hane-Steenhuyze'. Het huidige adres daarvan is Veldstraat 51-55 te Gent. Dit gebouwencomplex is ook bekend als 'Het Museum der honderd dagen', dit ter herinnering aan het verblijf in dit huis van de voor Napoleon gevluchte Lodewijk XVIII. Mevrouw Lilar bestudeerde deze patriciërs woning in het kader van haar onderzoek over de artistieke realisaties van de 'Belgische' adel. Voor deze detailstudie kreeg zij van graaf Michel d'Ursel inzage in het archief van de familie D'Hane. Haar bijdrage is zeer logisch opgebouwd. Eerst situeert zij de familie D'Hane-Steenhuyze en geeft zij de geschiedenis van de bouwplaats en het gebouw. Vervolgens behandelt zij chronologisch de drie bouwfases van de buitenconstructies. Daarna heeft zij het over de interne organisatie. Tenslotte gaat zij uitgebreid in op alle bewaarde facetten van de binnenhuisinrichting, gaande van wanddecoraties tot en met de meubelen, in alle belangrijke kamers. Dit herenhuis in rococo en neoclassicistische stijl heeft door zijn constructie het karakter van een paleis. De stijlvermenging is geslaagd door de deskundigheid van de bouwmeesters en de hoofdzakelijk plaatselijke kunstenaars en ambachtslieden. Dank zij haar origineel bronnenonderzoek kan mevrouw Lilar een aantal fouten in de oudere literatuur verbeteren. In het nawoord bespreekt zij de waarde van het familiearchief D'Hane, dat zeer systematisch geordend is. Het bevat een schat aan informatie over plannen, grondstoffen, bouwlieden, lonen en andere kosten. Daardoor is deze case-study ook zo geslaagd.

De helft van het boek is gevuld met de boeiende studie van Jean-Jacques Herweigh en Michèle Mat-Hasquin over de Henegouwse edelman Sebastien Charles de la Barre (1753-1838). Deze historicus en romaniste wensten via een interdisciplinair onderzoek een totaalbeeld van de adel te reconstrueren. Zij wilden daarbij de fout vermijden van op een geïsoleerde wijze aan economische of literaire geschiedschrijving te doen, wat vaak het gevolg is van het eenzijdig beschikbare bronnenmateriaal. Zij zochten juist naar een verscheidenheid van bronnen. Door een samenloop van omstandigheden vonden ze dit bij de familie Lichtervelde, die zowel het familiearchief als de oorspronkelijke bibliotheek van het geslacht De la Barre bewaart. Hier zijn zeer diverse bronnen als briefwisseling, juridische akten, geannoteerde boeken in hun context bijeen. In hun artikel brengen zij dan ook geen gewone biografie, maar wel een totaalbeeld van het leven van een man, die vier politieke regimes en twee revoluties beleefde. De studie valt uitéén in vier delen: de genealogische geschiedenis van de familie, het levensverhaal van hun hoofdpersonage, een analyse van zijn bibliotheek en een studie van zijn bezit. In de genealogie worden op geslaagde wijze gegevens met betrekking tot de ontwikkeling van de bezitsstructuur, de relaties met andere families en de politieke rol van de familie De la Barre vermengd. De biografie is chronologisch opgebouwd. Dank zij de bronnen is daarin naast feitelijke gegevens heel wat informatie over het politieke denken en het intieme leven van S.B. de la Barre opgenomen. Dit geeft de lezer een zeker inzicht in de gevoelswereld van een man omstreeks de eeuwwisseling van de achttiende naar de negentiende eeuw. De uitvoerige inventaris en bespreking van zijn bibliotheek brengen een weergave van zijn denkwereld. De auteurs analyseren daarbij ook zijn aantekeningen en vergelijken dit alles met soortgelijke gegevens. Met dezelfde grondigheid behandelen zij ook de ontwikkeling van zijn bezit. Zij zoeken daarbij naar interne en externe verklaringsgronden voor de verschuivingen daarvan. Kortom zij

RECENSIES

brenge een zo volledig mogelijk beeld, dat echter nog wel in wetenschappelijke vakken uiteenvalt.

Deze drie artikelen samen bieden de lezer heel wat interessante informatie over de adel. Het zijn goede bouwstenen voor een synthese van het leven van deze klasse.

Walter Baeten

Frank C. Spooner, *Risks at Sea. Amsterdam Insurance and Maritime Europe, 1766-1780* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983, xi + 306 blz., £27,50, ISBN 0 521 25275 x).

In a growing body of scholarship that is always stimulating, always based on a combination of fresh archival and thoroughly combed printed sources, Frank Spooner has set forth a thesis of considerable importance. The thesis is that European and world markets moved toward integration in the seventeenth and eighteenth centuries. In the latest addition to this work, Spooner takes up the story by examining marine insurance in Amsterdam at a critical moment in the history of the old economic regime and of the Republic. After a long era of prosperity gradually narrowing into the competitiveness which is, for the merchant, the leading signal of market integration, Amsterdam insurance shifted into a period of turmoil. It emerged from that in the nineteenth century into an industrial rather than an agrarian world, and a world less Eurocentric, to play a smaller than customary role in marine insurance, as it also played a smaller role in European trade.

This is a story well told by someone who can probe the probabilistic issues always raised by insurance, as Spooner does. Historians of insurance will be excited about this book, for it provides a model of how the abstract and theoretical treatment of risk can be integrated into business and economic history. The world of insurance, Spooner tells us, is divided into two types of risk, structural and event. Structural risks are composed of the characteristic threats to maritime intercourse posed within the 'economic ecology'. They include distance, season, naval control of piracy, ship technology, port quality, and other factors. The Amsterdam market knew this ecology, and long before 1766 had developed institutions and habits in keeping with its hazards. Of these the crucial habit was the organization of trade around the 'risk leader' - the northern trade. The Baltic trade best occupied the summer months, so that other routes were arranged around this priority. Spooner provides both a careful explanation of the insurance effects of this reality, and a number of maps and charts revealing its month-by-month form in premiums.

What unsettled the insurance market was the event risk: 'unforeseen disturbances, ruptures, and catastrophes outside the normal sequence of events' (11). In this period these included especially the liquidity crises of 1763 and 1772-1773 and the Fourth Anglo-Dutch War of 1780-1784. From Spooner's treatment of these three event uncertainties it emerges that the Amsterdam market was caught unaware by the crisis of 1763, and lacked institutional ways of diminishing the effects of calls for higher margin coverage. But the commercial and financial markets retained the capacity to adapt and innovate, so that when liquidity pressures reappeared, in 1772-1773, the scale of the crisis was much smaller and its effects short-lived. These famous events have therefore very little to do with the transition in the marine insurance market, which figured as a small but not negligible part of the financial markets, a part competing with other short-term credit interests.

What, in Spooner's opinion, disrupted the development of the insurance market was the